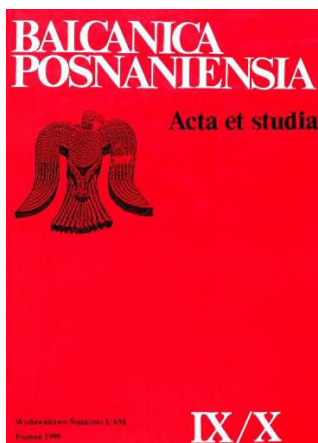

Wróbel Piotr, *Jerzy Kastriot Skanderbeg i pierwsze lata powstania albańskiego (1444–1448) w świetle kroniki Marino Barlezio – pytania i wątpliwości*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia” 1999, t. 9–10, s. 117–132.

<https://doi.org/10.14746/bp.1999.9-10.10>

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/view/54626>

Instytucją przechowującą materiały źródłowe jest Biblioteka Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

<http://bch.amu.edu.pl>

Zadanie zostało zrealizowane w ramach konkursu „Społeczna odpowiedzialność nauki II – Wsparcie dla bibliotek naukowych”. Projekt zatytułowany „Digitalizacja archiwalnych wydań czasopism naukowych zgromadzonych przez Bibliotekę Coll. Historicum UAM”. Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu Społeczna odpowiedzialność nauki II. Wsparcie dla bibliotek naukowych (umowa nr BIBL/SP/0092/2024/02 z dnia 05.12.2024). Całkowita wartość projektu: 247 236,00 zł. Kwota dofinansowania: 220 836,00 zł.

The institution storing the source materials is the Library of the Collegium Historicum of the Adam Mickiewicz University in Poznań.

<http://bch.amu.edu.pl>

The task was carried out within the framework of the competition “Social Responsibility of Science II – Support for Scientific Libraries”. The project entitled “Digitization of archival editions of scientific journals collected by the Library of the Coll. Historicum of Adam Mickiewicz University”. The project was co-financed from state budget funds granted by the Minister of Science within the framework of the Programme Social Responsibility of Science II. Support for Scientific Libraries (agreement no. BIBL/SP/0092/2024/02 of 05.12.2024). Total value of the project: PLN 247,236.00. Amount of co-financing: PLN 220,836.00.

UNIWERSYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Społeczna
Odpowiedzialność
Nauki II

JERZY KASTRIOTA SKANDERBEG
I PIERWSZE LATA POWSTANIA ALBAŃSKIEGO (1444-1448)
W ŚWIELE KRONIKI MARINO BARLEZIO
– PYTANIA I WĄTPLIWOŚCI

PIOTR WRÓBEL

ABSTRACT. Wróbel Piotr, *Jerzy Kastriot Skanderbeg i pierwsze lata powstania albańskiego (1444-1448) w świetle kroniki Marino Barlezio – pytania i wątpliwości* (George Castriota Scanderbeg and the First Years of the Albanian State (1444-1448) in the Light of the Chronicle of Marino Barlezio – Questions and Doubts). *Balcanica Posnaniensia. Acta et studia*, IX/X, Poznań 1999, Adam Mickiewicz University Press, pp. 117-131. ISBN 83-232-0867-0. ISSN 0239-4278. Polish text with a summary in English.

Piotr Wróbel, Uniwersytet Jagielloński, Instytutu Historii (University of Jagielloński, Historical Institute)
ul. Gołębia 13, 31-007 Kraków, Polska-Poland.

Niewiele zagadnień w dziejach średniowiecznych Bałkanów wzbudziło tak wielkie zainteresowanie historyków, jak powstanie antytureckie Jerzego Kastrioty zwanego Skanderbegiem. Obok licznych prac mediewistów albańskich (F. Hadri, A. Buda, K. Frashëri, K. Biçoku, H. Kaleshi, S. Pulaha, K. Bozhori) dla których – jak się wydaje – przez lata był to podstawowy problem badawczy, Skanderbeg i jego insurekcja posiadają obszerną, wielojęzyczną literaturę, do stworzenia której od ponad stu lat przyczyniają się badacze z całej niemal Europy, m.in.: G.T. Petrovitch, I. Pisko, A. Gegaj, A. Cutolo, C. Marinesco, F. Noli, A. Ducellier, F. Thiriet, F. Pall, K. Jireček, A. Thallóczy, M. Spremić, J. Valentini¹. Analiza wspomnianych wyżej opracowań pozwala jednak dostrzec istnienie licznych kontrowersji zarówno wokół

¹ Wyбіórczy przegląd literatury albańskiej i obcej na temat powstania dał w swych artykułach F. Hadri: tenże, *Vështrim i përgjithshëm mbi historiografinë shqiptare skënderbegiane*, „Gjurmime albanologjike”, 15, 1985, s. 65-95; tenże, *L'Historiographie alanaise sur les sources documentaires et litteraires de l'epoque de Scanderbeg*, „Studia Albanica”, 2, 1986, s. 48-67. Nowy bogaty zbiór zawierający przedruki kilkudziesięciu artykułów uczonych albańskich dotyczących interesującej nas problematyki ukazał się w Tiranie w 1989 r. jako: *Studime per epoken e Skenderbeut*, t. 1-3, Tirane 1989. Patrz także: G. T. Petrovitch, *Scanderbeg (Georges Castriota) Essai de bibliographie raisonnee*, Paris 1881; I. Pisko, *Skanderbeg. Historische studie*, Wien 1894; A. Gegaj, *L'Albanie et l'invasion turque au XVe siecle*, Paris-Louvain 1937; C. Marinesco, *Alphonse V, roi d'Aragon et de Naples et l'Albanie de*

postaci samego Skanderbega, jak rzeczywistego przebiegu albańskiego powstania. Co ważniejsze, wątpliwości wydają się wynikać nie tylko z różnej interpretacji zjawisk, ale kwestionowane są wciąż niektóre fakty. Przyczyn tego stanu szukać należy z jednej strony w zależnościach politycznych, od których nie była wolna historiografia albańska, a z drugiej w specyfice bazy źródłowej, jaka pozostaje w dyspozycji badaczy. Pomijając usiłowania, aby dopasować postać Kastrioty do założonego z góry schematu ideologicznego bohatera narodowego i wodza mas ludowych, warto skoncentrować się na drugim z wymienionych czynników².

Podstawowym źródłem służącym do rekonstrukcji dziejów Skanderbega pozostaje dzieło katolickiego księdza, Włocha pochodzącego ze Szkodry (Shkoder, Scutari) – Marino Barlezio pt. *Historia de vita et rebus gestis Scanderbegi epirotarum principis*, napisane w pierwszych latach XVI w., a wydane drukiem w Rzymie ok. 1508–1510 r.³ Zawiera ono obszerny opis wydarzeń związanych z powstaniem albańskim, jednak w stosunku do Skanderbega posiada charakter panegiryczny. Znaczna część faktów podanych przez M. Barlezio nie została potwierdzona w żadnym innym źródle⁴. *Historia de vita...* uzupełnia jednak zbyt wiele ciemnych plam, szczególnie pierwszych lat albańskiego powstania, by nawet krytycznie nastawieni badacze (np. F. Babinger, F. Pall) mogli w całości odrzucić jej treści⁵. Nieco informacji

Scanderbeg [w:] *Melanges de l'Ecole Romaine a France*, Paris 1923; L. Thallóczy, K. Jireček, *Illyrisch-albanische Forschungen*, I, München-Leipzig 1916, s. 125–152; F. Pall, *Les relations entre la Hongrie et Scanderbeg*, „Revue Historique du Sud-Est Europeen”, 10, 1933, s. 119–141; M. Spremić, *Harać Skanderbega*, „Zbornik Filozofskog fakulteta”, 10–1, 1968, s. 251–258; A. Cutolo, *Scanderbeg*, Milano 1940; F. S. Noli, *George Castrioti Scanderbeg (1405–1469)*, New York 1947; A. Ducellier, *L'Albanie entre Byzance et Venise X^e–XVe siecles*, London 1987; M. Sciambra, G. Valentini, I. Parrino, *L'Albania e Skanderbeg nel piano generale di Callisto III (1455–1458)* [w:] „Bolletino della Badia Graeca di Grottaferata”, 21, 1966.

² Kuriozalnym przykładem ideologicznego podejścia do źródła może być artykuł: S. Prifti, *La figure de Skanderbeg chez Barletius symbole de son peuple*, [w:] *Deuxieme conference des etudes albanologiques*, Tirana 1969, s. 573–579.

³ F. Pall, *Marino Barlezio uno storico umanista* [w:] *Melanges d'Histoire generale*, II, Cluj 1938, s. 136–143; M. Barletius, *Historia de vita et rebus gestis Scanderbegi epirotarum principis*, Roma 1508–1510.

⁴ Odkryta rzekomo i wykorzystana w połowie XVIII w. przez Gianmarię Biemniego anonimowa kronika z Antivari, która „uszczegółowiła” dane Barleziego rozszyfrowana została przez K. Ohly jako fałszerstwo. Dane z książki Biemniego, przez lata bezkrytycznie przejmowane i analizowane przez badaczy, przyczyniły się do dalszego zaciemnienia rzeczywistego obrazu sytuacji w Albanii w połowie XV w. Patrz: F. Babinger, *Einleitung, Aufsätze und Abhandlungen zur Geschichte Südosteuropas und der Levante*, 3. München 1976, s. 330–332. F. Pall, *Die Geschichte Skanderbegs im Lichte der neueren Forschung*, „Leipziger Vierteljahrsschrift für Südosteuropa” 6, 1942, s. 88–89; G. Biemmi, *Istoria di Giorgio Castriot detto Scanderbegh*, (seconda edizione) Brescia 1756.

⁵ F. Babinger pisze wprawdzie o: „fantastycznych przejawach i zmyśleniach, spośród których często niepodobna wręcz wydobyć rzeczywistych faktów historycznych”, jednak i on akceptuje zasadniczy rys doniesień M. Barlezio, nawet z pierwszego okresu albańskiego powstania, bardzo słabo udokumentowanego w źródłach. Patrz: F. Babinger, *Z dziejów imperium Osmanów. Mehmed Zdobywca i jego czasy*, Warszawa 1977, s. 69–70.

na temat Skanderbega, mających źródło w późniejszej tradycji albańskiej i – jak się wydaje – w dużym stopniu niezależnych od M. Barlezio przynosi kronika rodu Musakiosów zatytułowana *Breve memoria de li discendenti de nostra casa Musachi*⁶. Współczesne kroniki tureckie i bizantyjskie (Aşik-Paşa-Zade, Neşri, Bitlisi, Anonimowe Kroniki, Chalcocondylas, Critobulos itp.), często krańcowo różne w naświetleniu wypadków od M. Barlezio, dają jednakże stosunkowo skąpe dane na temat powstania albańskiego i nie pozwalają na szerszą weryfikację informacji przez niego podanych⁷. Wykorzystanie do badań dziejów albańskiego powstania wiarygodnych źródeł o charakterze niekronikarskim utrudnia ich rozproszenie po różnorodnych archiwach państw całego basenu Morza Śródziemnego od Lewantu po Hiszpanię. Choć wątpliwe, aby powiodły się próby wydania w miarę kompletnego zestawu archiwaliów związanych ze Skanderbegiem, opublikowana, dostępna baza źródłowa ulega stalemu poszerzeniu. Obok zbiorów starszych historyków (V. Makuševa, S. Ljubicia, N. Jorgi, J. Radonicia) w okresie powojennym ukazało się kilka nowych, ważnych kolekcji na czele ze znakomitym, wielotomowym dziełem J. Valentiego *Acta Albaniae Veneta*, którego tomy od 18. do 24. przynoszą obfity zasób materiałów do dziejów powstania Jerzego Kastrioty⁸. Ponieważ ważny ten zbiór nie został – jak dotychczas – dostatecznie wykorzystany w naszej literaturze, a postać Skanderbega w niewielkim zaledwie stopniu znalazła się w sferze badań powojennych historyków polskich, wydaje się celowe podjęcie próby spojrzenia na pewne aspekty działań albańskiego bohatera na podstawie tego zbioru⁹. W niniejszym przyczynku autor zmierza do przeanalizowania niektórych kontrowersji powstałych na tle odniesień M. Barlezio dotyczących pierwszych czterech lat albańskiego powsta-

⁶ Kronika G. Musachi wydana została w: C. Hopf, *Chroniques greco-romanes inedites ou peu connues*, Berlin 1873, s. 270-340.

⁷ K. Bozhori, *Les historiens byzantins du XVe siècle sur les luttes alban-turques*, „Studia Albanica”, 2, 1967, s. 71-78; S. Pulaha, *Luftëra shqiptaro-turke në veprat e kronistëve osmanë të shek XV-XVII*, „Studime historike”, 1, 1968, s. 121-153. Należy również zwrócić uwagę na dwujęzyczne zbiory źródeł: K. Bozhori, *Lufta shqiptaro-turke në shek. XV – burime bizantine*, Tirana 1967; S. Pulaha, *Lufta shqiptaro-turke në shek XV – burime osmanë*, Tirana 1968.

⁸ V. Makušev, *Istoričeskiye razyskanija o Slavianach v Albanii v srednje veka*, Varšava 1871; S. Ljubić, *Listine o odnošajih, između, južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, 9-10, Zagreb 1890-1891; N. Jorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades*, 2-3, Paris 1899-1902; F. Thiriet, *Régestes des délibérations du Sénat de Venise concernant la Roumanie*, 3, Paris 1961; F. Pall, *I Rapporti italo-albanesi intorno alla metà del secolo XV* [w:] *Archivio storico per le province napoletane*, 83, Napoli 1966, s. 124-226; J. Parrino, *Acta Albaniae-Vaticana saeculorum XIV et XV atque cruciatam spectantia*, 1, *Acta ex Libris Brevis excerpta colligens* (Studi e testi 266), Città del Vaticano 1971; J. Valentino, *Acta Albaniae Veneta saeculorum XIV et XV, pars tertia, Scanderbegianum periodum completens*, 18-24, Milano-München 1974-1977 [dalej cyt. AAV]. Niestety znakomite zbiory J. Palla i J. Parrino zawierają nieomal wyłącznie materiał dotyczący znacznie lepiej udokumentowanego okresu albańskiego powstania tj. lat 50. i 60. XV w.

⁹ W najnowszej polskiej literaturze na szczególną uwagę zasługują dwie prace: J. Hauziński, *Faktor albański a krucjata warneńska*, „Balcanica Posnaniensia”, 8, 1997, s. 51-60; J. Hauziński, J. Leśny, *Historia Albanii*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1992, s. 106-116.

nia. Szczególną uwagę pragnie zwrócić na relacje Kastrioty z Wenecją, a zwłaszcza przyczyny i przebieg albańsko-weneckiego konfliktu zbrojnego w latach 1447-1448.

Zjawiskiem powszechnie znanym jest szybka rozbudowa posiadłości weneckich na wschodnim wybrzeżu Adriatyku w końcu XIV i pierwszej połowie XV w. Ekspansja ta w dużej mierze wynikała z przyczyn ekonomicznych, w miarę jednak narastania zagrożenia ze strony Turków, umacnianie pozycji Serenissimej na Bałkanach nabierało znaczenia politycznego i militarnego¹⁰. Metody rozszerzenia posiadłości były różne. W swym artykule dotyczącym polityki weneckiej w stosunku do Skanderbega, F. Thiriet zwrócił uwagę na pokojowy i kontraktowy charakter tego procesu na obszarze Albanii w końcu XIV i pierwszej połowie XV w. Układy z miejscowymi możnymi zawierane były na ogół na zasadzie dobrowolności, a rządy Serenissimej często miały charakter protektoratu¹¹. Odmienne procesy ten przebiegał bardziej na północy – w Dalmacji, gdzie decydującą podstawą prawną roszczeń Wenecji do tamtejszych ziem był układ z Władysławem Andegawenem z Neapolu z 1409 r. Faktyczne przejęcie miast dalmatyńskich przez Serenissimą, które nastąpiło do 1420 r., odbyło się w drodze zbrojnej rywalizacji z Zygmuntem Luksemburkiem, a niejednokrotnie także w walce z tamtejszymi komunami¹². W tym świetle konstatacja F. Thiriet'a jest niezwykle ważna, gdyż stoi w sprzeczności z poglądem części historyków (zwłaszcza albańskich), jakoby polityka wenecka w Albanii nosiła charakter szczególnie zaborczy i prowokacyjny¹³. Wspólne zagrożenie tureckie sprawiało, iż mimo przejściowych sporów, w pierwszej połowie XV w. Wenecja utrzymywała na ogół poprawne kontakty z większością feudałów albańskich, m.in.: Dukagjinami, Arianitami, Musakiosami czy Thopiami¹⁴. Wyjątkowo dobre były też

¹⁰ H. Kretschmayr, *Geschichte von Venedig*, 2, Gotha 1920, s. 357-358; D. Quirini-Popławska, *Urbs populosisima, opulentissima, liberalissima. Mit czy rzeczywistość późnośredniowiecznej Wenecji*, Kraków 1997, s. 158-171; W. Szyszkowski, *Wenecja. Dzieje Republiki 726-1797*, Toruń 1994, s. 143-145; G. Stanojević, *Ustavi primanja mletačke vlasti grada Bara 1443 godine*, „Istorički časopis”, 6, 1956, s. 207-214; I. Božić, *Mlečani na reci Bojani* [w:] *Nemirno Pomorje XV veka*, Beograd 1979, s. 218-224, 227-237; tenże, *Kotor posle prihvatanja mletačke vlasti* [w:] *Nemirno Pomorje...*, s. 3-15; M. Milošević, *Dileme ekonomske politike mletačke republike prema Kotoru i pomorskim naseljima kotorskog zaliva*, „Istorijski Zapisi”, 30, 1-2, s. 234-238; J. Tadić, *Venecija i Dalmacija u srednjem veku*, „Jugoslovenski Istorijski časopis”, br. 3-4, 1968, s. 12-17.

¹¹ F. Thiriet, *Quelques reflexions sur la politique venitienne a l'egard de Georges Skanderbeg*, [w:] *Deuxieme conference...*, s. 69-86.

¹² G. Novak, *Prošlost Dalmacije*, 1, Zagreb 1944, s. 173-186; M. Šunjić, *Dalmacija u XV stoljeću*, Sarajevo 1967, s. 44-72.

¹³ George Kastriot-Skanderbeg and the albanian-turkish war of the XVth century, Tirana 1967, s. 61; K. Frašeri, *Georgij Kastrioti – Skanderbeg. Nacionalnyj geroj Albanii (1405-1468)*, Tirana 1962, s. 19; A. Hadri, *Pregled na albanskoto osloboditelno dvizenje vo epohata na Gerg' Kastrioti Skenderbeg (1443-1468)*, Skopje 1968, s. 42, 58; S. Daci, *Lezha nën sundimin e Venedikut*, „Gjurmime albanologjike”, 11-1981, s. 50-64; F. Bytici, *Barleti mbi marrëdhëniet shqiptaro-venedikase në kohën e Skënderbeut*, „Gjurmime albanologjike”, 14-1984, s. 75-82.

¹⁴ Tradycyjnie złe były natomiast relacje weneckie z Bałšicami rządzącymi do 1421 r. Zetą, z którymi Republika toczyła długotrwałe wojny. Władzę nad Zetą, w spadku po nich, przejął władca serbski Stefan Lazarević, który mimo wojny z Serenissimą zdołał ją utrzymać. Kraina ta pozostała w rękach

relacje Serenissimej z panem Dibry i Mati – Janem Kastriotą, ojcem albańskiego bohaterą, który od 1413 r. posiadał weneckie obywatelstwo. Poselstwo z 1423 r. wskazuje, że Wenecjanom bardzo zależało na pozyskaniu przychylności Jana w czasie ówczesnego konfliktu z Serbami. Nawet przyjęcie przez Kastriotę zwierzchnictwa sułtana (1415), a w kilka lat później przejście jego syna Jerzego na islam i służba w wojsku osmańskim, nie doprowadziły do zerwania stosunków. To ostatnie wydarzenie stało się jednak przedmiotem wyjaśnień składanych przez postów albańskiego wielmożę w Republice (1428). Mimo utraty przez Jana części posiadłości, skonfiskowanych przez Turków w 1430 r., Kastriota do śmierci cieszył się niezmienną przychylnością Wenecjan. W 1438 r. nadano jego synom: Staniży i Jerzemu wszystkie przywileje, które wcześniej uzyskał od władz weneckich ich ojciec¹⁵.

Zgodnie z przyjętym w historiografii poglądem Jerzy Kastriota, aż do 1443 r. pozostawał na służbie sułtana zarządzając dobrami w rejonie Kruji, potem Dibry. Po klęsce tureckiej w walce z Węgrami pod Niszem, jesienią 1443 r. opuścił osmańskie szeregi i powrócił do Albanii. Podstępem opanował strategicznie położoną Kruję, a następnie wyparł Turków z szeregu innych twierdz. Dążąc do zjednoczenia Albańczyków, Jerzy objął przywództwo tzw. Ligi z Alessio (Lesh), łączącej możnych z rejonów północnej i centralnej Albanii. Przez następne kilkanaście lat (do 1468), Kastriota stawiał zacięty opór Osmanom, wzbudzając podziw w całej Europie. Mimo moralnego (i finansowego) wsparcia papieży oraz niektórych chrześcijańskich władców, w walce swej pozostawał na ogół osamotniony. Po śmierci Skanderbega w 1468 r., Albańczycy pozbawieni charyzmatycznego przywódcy rychło ulegli przewadze i zostali zmuszeni do uznania władzy tureckiej¹⁶.

O ile w przypadku wydarzeń z lat 50. i 60. badacze opierają się na mocnej podstawie źródłowej, nie sposób tego powiedzieć o pierwszych latach aktywności Skanderbega. Nasze wiadomości na ten temat opierają się głównie na relacji M. Barlezio, którą można weryfikować tylko w ograniczonym stopniu. Od niego wiemy o okolicznościach opanowania na przełomie 1443-1444 ważnych twierdz: Kruji, Dibry, Petrelli, Petralby, Stelus i Sfetigradu, co pozwoliło powstańcom kontrolować obszar środkowej i północnej Albanii¹⁷. Eksponując postać Kastrioty, Barlezio pomi-

serbskich do pierwszego upadku Despotowiny w latach 1439-41, kiedy to przejął ją wielmoża bośniacki Stefan Vukčić, a następnie Wenecjanie. Patrz: K. Jireček, *Albanien in der Vergangenheit*, [w:] *Illyrisch – Albanische Forschungen...*, s. 78-82; Ž. Šćepanović, *Odnosi Balčicia i Venecije*, „Istorijski Zapisi”, 1987, s. 25-40; L. Maltezi, *Shkaqet e Luftës së Venedikut në 20 vjetët e parë të shek. XV*, „Studime historike”, 4, 1982, s. 135-144.

¹⁵ Patrz: J. Radonić, *Djuradj Kastriot Skenderbeg i Albanija u XV veku*, „Spomenik”, 95, Beograd 1942, s. 1, 4-5; A. Ducellier, *La facade maritime de la principauté des Kastriote de la fin du XIVe siècle a la mort de Skanderbeg* [w:] *Deuxieme conference...*, s. 151-154; K. Jireček, L. Thallóczy, *Zwei Urkunden aus Nordalbanien* [w:] *Illyrisch – Albanische Forschungen...*, s. 137-142.

¹⁶ A. Buda, *Skënderbeu Gjergj Kastrioti* [w:] *Fjalor Enciklopedik Shqiptar*, Tirane 1985, s. 965-967.

¹⁷ M. Barletius, op. cit., s. VIII-XI. Na temat okoliczności dezercji Skanderbega patrz: J. Hauziński, *Faktor albański...*, s. 53-54.

nał milczeniem sukcesy, jakie już wczesną jesienią 1443 r. odniósł Jerzy Arianita – jeden z wielkich możnych albańskich¹⁸. Biorąc pod uwagę wcześniejsze doświadczenia Arianity wyniesione z powstania z lat 1432-1436, można przypuszczać, że to on był wówczas sztandarową postacią insurekcji. To przypuszczenie podziela F. Pall, który sugeruje, iż również późniejsza wzmianka w liście Jana Hunyadiego do papieża Eugeniusza IV z 11 maja 1445 r. o obiecanej pomocy, jaka miała nadejść z Albanii, odnosi się raczej do działań Jerzego Arianity niż Skanderbega¹⁹. Można przypuszczać, iż pojawiający się w kronice M. Barlezio wątek rzekomej korespondencji, jaką wymienić miał w końcu 1443 r. Kastriota z królem Polski i Węgier Władysławem, miał służyć dowartościowaniu postaci Skanderbega²⁰. W rzeczywistości pamięć o Kastriocie jako żołnierzu i słudze sułtana była chyba wówczas jeszcze zbyt świeża, a jego sukcesy zbyt nikłe, aby mógł cieszyć się zaufaniem Węgrów, czy też znacznie bliższym wypadkom Wenecji²¹.

Zdumiewające, iż żadne źródła weneckie nie potwierdzają jednego z najbardziej eksponowanych przez historiografię albańską faktów – powstania Ligi Albańskiej, co według M. Barlezio nastąpiło 2 marca 1444 r.²² Jest to tym bardziej zagadkowe, iż Alessio (Lesh) – gdzie zawarto porozumienie, leżało na terenach będących własnością Serenissimej, a albańscy przywódcy mieli – według kronikarza – zostać zaproszeni przez Wenecjan. Dlaczego o tak ważnym zdarzeniu nie doniesiono do metropolii? Może słuszne jest przypuszczenie I. Bożicia, że mieszkańcy Allesio nie byli stroną zapraszającą, ale po prostu nie mogli sprzeciwić się zwołaniu spotkania. Jednak w takim wypadku tym szybciej poinformowano by władzę²³.

Według M. Barlezio do Ligi przystąpili przedstawiciele najwybitniejszych rodów, m.in.: Arianici, Dukagjinowie, Thopiowie, Dushmani, Muzakiosi, a nawet Stefan Crnojević. Interesujące, iż Stefan – jedna z kluczowych postaci w Zecie – pojawia się wielokrotnie w ówczesnych dokumentach z uwagi na trwające pertraktacje w sprawie przyjęcia przez niego weneckiego zwierzchnictwa. Nigdzie nie ma jednak

¹⁸ Pisał o tym kardynał Cezarini w liście do Fryderyka III: „Sed, de partibus Albaniae quidam dictus Arnith, qui cum Teucris perfidissimis confinal, magno ausu cum ejus gentibus hostiliter ipsorum Turcorum temitas invasit multaque loca et agros ipsorum cepit et quotidie capiendi vadit”. Patrz: J. Radonić, op. cit., s. 7; K. Jireček, *Istorija Srba*, I, Beograd 1952, s. 367-368.

¹⁹ George Kastriot-Skanderbeg..., s. 38-42; F. Pall, *Skanderbeg et Janco de Hunedoara (Jean Hunyadi) [w:] Deuxieme Conference...*, s. 91-92; D. Shuteriqi, *Arianiti, zoterimet*, „Studime historike”, 1967, 1, s. 57-81; S. Pulaha, *Sur les causes des insurrections des annees '30 du XVe siecle en Albanie*, „Studia Albanica”, 2-1967, 34-37.

²⁰ M. Barletius, op. cit., s. XXIV, XXVI; K. Frashëri, *Gjergj Kastrioti – Skënderbeu në pregun e kryengritjes çlirimtare të vitit 1443*, „Studime historike”, 4, 1967, s. 215-221; F. Pall, *Les relations...*, s. 120-127.

²¹ H. Inalcik, *Iskender Beg*, [w:] *The Encyclopaedia of Islam*, 4, Leiden 1978, s. 145.

²² Patrz: M. Barletius, op. cit., s. XVI-XIX; S. Daci, *Lezha nën sundimin e Venedikut*, „Gjurmime albanologjike”, 11, 1981, s. 65; K. Frašeri, *Istorija Albanii*, Tirana 1964, s. 65-66; F.S. Noli, op. cit., s. 36-37; A. Buda, *Georges Kastriot-Skanderbeg et son époque*, „Studia Albanica”, 2, 1967, s. 10-11.

²³ I. Božić, *O Dukagjinima*, „Zbornik Filozofskog fakulteta”, 8-2, 1964, s. 408.

wzmianki o jego udziale w albańskim sojuszu²⁴. Czyżby znaczenie tego aliansu było dla Wenecjan tak mało istotne?

Podobnie jak o Lidze z Alessio, źródła weneckie milczą na temat sukcesów militarnych, jakie według M. Barlezio miał odnieść Skanderbeg w latach 1444-46 kolejno nad wojskami Ali-bega, Firuza (Ferisi) i Mustafy²⁵. Wprawdzie idąc za F. Babingerem można przyjąć, iż rzeczywiście doszło wówczas do zwycięskich potyczek z Turkami, jednak miały one znacznie skromniejszy wymiar niż starał się im nadać włoski kronikarz. Dla przykładu, podaną przez Barleziego liczbę ponad 40 tys. żołnierzy tureckich w armii Ali-bega latem 1444 r., z których to 22 tys. miało zginąć w starciu z Albańczykami, możemy uznać za całkowicie nieprawdopodobną w konfrontacji ze znanymi nam faktami dotyczącymi ówczesnej sytuacji militarnej państwa Osmanów. Nie można zgodzić się zatem ze zdaniem J. Hauzińskiego, że „działania powstańców albańskich wiązały znaczne siły sułtanatu”²⁶. Tym bardziej należy zanegować opinię F. S. Noli, jakoby zwycięstwo Skanderbega latem 1444 r. przyczyniło się do radykalnej zmiany postawy weneckiej wobec Ligi w takim stopniu, że „od tego czasu to Kastriot, a nie sułtan stał się najgroźniejszym wrogiem Republiki w Albanii”²⁷. Bardziej prawdopodobne – choć i to pozostaje w sferze domysłów – iż to raczej cele wojenne, jakie stawiała sobie Wenecja w 1444 r., m.in. zajęcie Valony (Vlorë), Kaniny i Argirocastro (Girokaster) na terenie Albanii mogły być (aczkolwiek nie musiały) przyczyną konfliktu z konfederatami Ligi Albańskiej²⁸. Jeszcze innym punktem zapalnym mógłby być fakt, przytoczony przez I. Bożicia i K. Biçoku, iż Skanderbeg już w momencie zdobycia Kruji ogłosił się następcą Bałšićów, co potencjalnie oznaczało wysunięcie roszczeń do niektórych ziem trzymanych przez Wenecjan²⁹.

Wiadomo jednak, iż jeszcze w początkach 1445 r. Kastriot wraz z bratem Stanišą zwrócili się do władz Wenecji z prośbą o potwierdzenie przywilejów nadanych w 1438 r. ich ojcu. Prosimi także o przyznanie obywatelstwa i – w razie potrzeby – prawo schronienia na ziemiach weneckich wraz z dziesięcioma możliwymi ze swego otoczenia. Wszystkie postulaty zastały spełnione, zatem stosunki braci z Wenecją musiały być wówczas całkiem dobre³⁰. Jakże więc były przyczyny

²⁴ AAV, 18, s. 4, 145-147, 210-213, 226, 240; I. Božić, *Istorija Crne Gore*, 2/2, Titograd 1970, s. 208-210.

²⁵ Jako miejsca bitew wymienia się: Torviolli (1444), Mokren (1445) i Otoneta (1446).

²⁶ Patrz: M. Barletius, op. cit., s. XX-XXIII, XXX'-XXXIII; F. Babinger, *Z dziejów...*, s. 69; J. Hauziński, *Faktor albański...*, s. 56; A. Hoxha, *Mbi lokalizimin e fushës së betejës së Torviollit*, „Studime historike”, 3, 1979, s. 229-236.

²⁷ F.S. Noli, op. cit., s. 39.

²⁸ Ówczesne aspiracje Wenecji do Valony, Kaniny i Argirocastro ilustrują m.in. informacje z: 2.XII.144, 14.VII.1444, 15.IX.1444, 15.X.1444, 19.X.1444. Patrz: AAV, 18, s. 89-90, 226-229, 254-255, 261-262, 265-269.

²⁹ I. Božić, *Istorija...*, 2/2, s. 214; K. Biçoku, *Quelques aspects des rapports entre Skanderbeg et Venise [w:] Deuxieme conference...*, s. 80-81.

³⁰ Charakterystyczne, iż odmienne niż w 1438 r., w dokumentach weneckich z 1445 r. Jerzy wymieniany jest już przez swym starszym bratem. Informacje z 12.II.1445 oraz 20 i 21.II. 1445. Patrz: AAV, 19, s. 16, 20; S. Ljubić, op. cit., s. 214-215.

późniejszej wrogości, która doprowadziła do wybuchu konfliktu zbrojnego w latach 1447-1448?

Z relacji M. Barlezio wynika, iż bezpośrednim powodem wojny miało być przejęcie przez Wenecjan miasta Danj (Dagno) wraz z przyległościami. Po debacie Liga Albańska ze Skanderbegiem na czele uznała postępowanie Wenecjan za agresję i odpowiedziała podjęciem akcji zbrojnej. Bardziej szczegółowa analiza chronologii wydarzeń budzi jednak poważne wątpliwości co do rzetelności relacji kronikarza. Problem Danja pojawił się bowiem już latem 1444 r., kiedy to w nie do końca wyjaśnionych okolicznościach doszło do zabójstwa jednego z możliwych albańskich Leków Zakarii przez jego wasalę Nikołą Dukagjiną³¹. Prawdopodobnie zgodnie z wolą zmarłego, dzięki inicjatywie braci Pawła i Leków Dukagjinów, miasto Danj oraz inne posiadłości – Satije i Malisia, przekazane zostały weneckiemu „komesowi” Szkodry Franciszkowi Quirino. Dukagjinowie, a także wdowa po Zakarii – Boża oraz jego siostra i siostrzeniec, którzy zaakceptowali takie rozwiązanie, zostali przez Republikę wynagrodzeni nadaniami i przywilejami w styczniu 1445 r.³² W lipcu tego roku Quirino musiał potwierdzić prawa dworzan zmarłego Leków do pewnych posiadłości, naruszonych wcześniej przez „rektora” Drivasto, zaś w sierpniu władze weneckie podjęły decyzję o wyborze „rektora” dla Danja, który w grudniu podjął swoje funkcje³³. W walkę o posiadłości Zakarii natychmiast po zajęciu ich przez Wenecjan wdał się sprawca mordu Nikola Dukagjin, jednak jego samodzielna akcja zakończyła się dość prędkim pojednaniem z Wenecjanami (przed 1446 r.)³⁴.

Choć wszyscy zaangażowani w sprawę Danja, a więc zarówno jego pierwotny właściciel – Leke Zakarija, jak Paweł i Nikola Dukagjinowie, wymieniani są jako członkowie Ligi Albańskiej, nie wiemy nic o zaangażowaniu Skanderbega w konflikt, przynajmniej w latach 1444-1446. Jeżeli, jak sugerują niektórzy badacze idący za M. Barlezio (np. F. Noli, C. Marinesco, K. Frašeri, A. Buda), Kastriotą rzeczywiście rościł sobie prawa do posiadłości Leków z tytułu jego przynależności do Ligi, dlaczego wcześniej nie zgłosił swych pretensji wobec Serenissimej?³⁵ Jest pewne, że przewodnictwo Lidze, będącej w najlepszym wypadku luźnym defensywnym związkiem militarnym, nie dawało Skanderbegowi żadnych praw do ziem jej członków. Być może, drogą roszczeń i rozbudowy swej domeny Kastriotą chciał wzmocnić własną pozycję, ale mało prawdopodobne, aby już w początkowym okresie istnienia

³¹ M. Barletius, op.cit., s. XXXIII-XIV; C. Hopf, op.cit., s. 295.

³² AAV, 19, s. 1-7, 9; I. Božić, *O Dukagjinima...*, s. 409.

³³ AAV, 19, s. 86-87, 95, 118, 120, 121.

³⁴ W materiałach weneckich wspomina się m.in., iż w walce o Danje zastrzyli się niejaki Marinus de Manuscho i Alexius Jurmanus poranieni i wzięci do niewoli przez ludzi Nikoli Dukagjina. Zaś 26 stycznia 1447 r. przyznano niejakiemu Radoslawowi Albańczykowi pensję 20 hyperperów w zamian za cesję terenów, które umożliwiły zawarcie pokoju z Dukagjinami. Patrz: AAV, 19, s. 87, 148, 201, 202, 239; I. Božić, *O Dukagjinima...*, s. 410.

³⁵ F.S. Noli, op.cit., s. 40; C. Marinesco, op.cit., s. 24; N.N. Rozov, N. A. Čistjakova, *Po-vest' o Skanderbege*, Moskwa-Leningrad 1957, s. 81; K. Frašeri, *Georgij Kastrioti...*, s. 19; G. Islami, K. Frašeri, *Historia e Shqipërise*, 1, Tirana 1959, s. 280.

sojuszu zdobył się na radykalne i niebezpieczne kroki. Wydaje się zatem, iż sprawa Danja została wykorzystana dopiero w 1447 r. w celach propagandowych, aby usprawiedliwić planowany atak na posiadłości weneckie, a echa tego faktu znalazły się w kronice Barlezio. Niezależnie od tych domysłów, głęboko uzasadnione jest zdanie I. Božicia, iż zabójstwo Zakariji i zajęcie przez Wenecjan Danja, nie były bezpośrednią przyczyną wojny wenecko-albańskiej w latach 1447-1448³⁶.

Nie ulega wątpliwości, iż niepowodzenia krucjaty chrześcijańskiej w 1444 r. i brak perspektyw na stworzenie nowego, wielkiego sojuszu antytureckiego stawiały zbuntowanych wobec sułtana możnych albańskich w kłopotliwej sytuacji. Być może, w nadziei na porozumienie państw chrześcijańskich w kwietniu 1446 r. Skanderbeg za pośrednictwem Dubrownika próbował pozyskać sobie życzliwość papieża i baronów węgierskich³⁷. Siły, jakimi sam dysponował, wystarczające dla rozbicia drobnych korpusów interwencyjnych, nie były w stanie powstrzymać ewentualnego ataku wielkiej armii tureckiej³⁸. Wobec luźnego charakteru Ligi Albańskiej Kastriot mógł liczyć głównie na własne oddziały, tworzące trzon armii oraz oddziały swych krewnych i powinowatych. Stąd zbliżenie Skanderbega do rodu Thopiów z początkiem 1445 r., kiedy to nastąpił ślub jego siostry Mamitzy z Musachi Thopią³⁹. Wcześniej, przez własne małżeństwo z Androniką (Donicą), córką słynnego Jerzego Arianity zapewnił sobie wsparcie innego wpływowego rodu. Według B. Krekicia oznaczało to stworzenie bardzo korzystnego dla Skanderbega układu sił w północnej części Albanii, co dało mu w następnych latach możliwość interwencji w spory w domenach innych rodzin, a nawet konfiskowania dóbr osób niełojalnych⁴⁰.

Najlepsze nawet koligacje nie mogły jednak pomóc w usunięciu zagrożenia ze strony Turków. Z dzieła M. Barlezio zdaje się wynikać, iż Skanderbeg po zwycięskim odparciu karpusów tureckich w latach 1444-1446 trwał w bezkompromisowym oporze wobec sułtana. Czy tak było naprawdę? Ze źródeł weneckich wiemy, iż w kwietniu 1449 r. posłowie Skanderbega zwrócili się do władz Serenissimej z prośbą o przyjęcie pod protekcję, oferując 6 tys. dukatów *quem de presenti dat Teucro*. Władze odpowiedziały odmownie, twierdząc: *non possemus, salvis capitulis pacis, quam cum Teucro habemus, protectionem sui status assumere, nec eum ab adherentia et recommendatione Teucris separare*⁴¹. Wynika z tego, iż Skanderbeg znajdował się już wcześniej pod zwierzchnictwem sułtana. Zdaniem serbskiego badacza

³⁶ I. Božić, *O Dukagjinima...*, s. 410.

³⁷ N. Iorga, op.cit., II, s. 420, przyp. 1; J. Resti, *Chronica Ragusina*, Zagrabiae 1893, s. 295; F. Pall, *Les relations...*, s. 127-128.

³⁸ Na temat organizacji i uzbrojenia oddziałów Skanderbega głównie na bazie dzieła Barleziego patrz: S. Isaku, *L'art militaire de Skanderbeg* [w:] *Deuxieme conference...*, s. 207-217; R. Drishti, *L'utilisation des armes à feu par les troupes de Skanderbeg*, tamże, s. 217-221.

³⁹ Jak z oburzeniem pisze autor *Breve memoria...* Skanderbeg doprowadził wcześniej do rozwodu Thopii, co wskazuje, iż bardzo zależało mu na zawarciu tego związku. Patrz: C. Hopf, op. cit., s. 298.

⁴⁰ B. Krekic, *Genesis and Failure of the Albanian State in the fourteenth and fifteenth centuries* [w:] *Dubrovnik, Italy and the Balkans in the Late Middle Ages*, rozdz. XII, London 1980, s. 15.

⁴¹ AAV, 20, s. 108; S. Ljubić, op.cit., 9, s. 301-302.

M. Spremicia, Kastriota zaczął wypłacać haracz ok. 1446 r. Data ta jest bardzo prawdopodobna, gdyż wtedy właśnie sułtan Murad II, po przejściowym kryzysie związanym z krótkotrwałym przejęciem władzy przez niedoświadczonego Mehmeda II, atakiem na Moreę rozpoczął zdecydowane działania przeciw zbuntowanym w latach 1443-1444 wasalom⁴². Ciekawe światło na status Skanderbega rzuca informacja z kroniki Idrisa Bitlisi, dotycząca pochodzącego tureckiego na Albanii w 1448 r. Autor donosi, że Kastriota był wówczas jednym ze sług sułtana, który ochraniał granice Albanii. Co więcej, Skanderbeg miał prosić Turków o pomoc przeciw ludności, która nie chciała płacić żądanego haracz⁴³. Ta ostatnia wiadomość, acz sensacyjna, wydaje się jednak mało wiarygodna.

Czy albański przywódca mógł wystąpić przeciw Wenecji jako turecki wasal, realizując plan sułtana? Na to pytanie z pewnością można dać odpowiedź odmowną. Pokój między Wenecją a Turcją zawarty w Konstantynopolu przez Aldobrandina di Giusti i Andree Foscolo 23 lutego 1446 r. odpowiadał Osmanom. Dawał ich państwu okazję do okrzepnięcia po krucjatach z lat 1443-1444 i kryzysie władzy w Konstantynopolu. Naruszenie jego warunków z pewnością nie było w interesie sułtana⁴⁴.

Wszystko wskazuje na to, iż prawdziwe motywy, które skłoniły Skanderbega do podjęcia w 1447 r. wojny z Republiką zostały pominięte przez M. Barlezio i nie docenione przez część historiografii. Poza chęcią wzmocnienia swej pozycji wewnątrz kraju, czynnikiem tym była korzystna sytuacja polityczna w bezpośrednim sąsiedztwie granic Kastrioty, a w szczególności zachęty ze strony skłóconego z Wenecją despoty serbskiego Jerzego Brankovicia oraz króla Neapolu Alfonsa Aragońskiego. Od 1445 r. Branković bezskutecznie domagał się od Wenecji zwrotu Dolnej Zety, zagarniętej przez możnego bośniackiego Stefana Vukčicia po pierwszym upadku Despotowiny, odbitej rychło przez Wenecjan⁴⁵. Sam w dobrych stosunkach z sułtanem, zdecydował się szukać pomocy u innego tureckiego lennika. W liście zarządcy Korčuli, Piotra Superantio, skierowanym do zwierzchników w Wenecji z 6 marca 1448 r., (czyli w kilka miesięcy po rozpoczęciu działań wojennych) czytamy: *e divulgasse per tutto el Paese la mouesta hà fatto Scanderbego contra la Vostra Serenità tutto l'hà fatto à petizion del detto despoto Zorzi et cum i denari del detto...* Wynika z niego jednoznacznie, iż Branković zachęcał i finansował przedsięwzięcie Kastrioty. Z dalszej części pisma dowiadujemy się, iż swój udział w intrydze miał

⁴² W 1446 r. podpisano również układ turecko-wenecki, co niweczyło ostatecznie szanse na stworzenie wielkiej koalicji antytureckiej. Patrz: M. Spremić, *Turski tributari*, „Istorijski glasnik”, br. 1-2, 1970, s. 33; tenże, *Harač Skanderbega*, „Zbornik Filozofskog fakulteta”, 1968, s. 253; F. Babinger, *Z dziejów...*, s. 57-60; N. Jorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, 1, Gotha 1908, s. 447-449.

⁴³ M. A. Mehmet, *Chronika Idrisa Bitlisi v kačestvie istočnika po istorii pokorenija balkanskogo poluostrava Turkami*, „Revue des Etudes Sud-Est Europeennes”, 3, 1965, s. 127-128.

⁴⁴ AAV, 19, s. 153-156; F. Babinger, *Z dziejów imperium...*, s. 53-57; N. Jorga, *Geschichte...*, 1, s. 446.

⁴⁵ AAV, 18, s. 278, t. 19, s. 7-8; I. Božić, *Zetske vojvode pod despotovima* [w:] *Nemirno Pomorje...*, s. 177, 187.

również Alfons Aragoński, z którym zarówno Serbowie, jak Albańczycy byli w ścisłym porozumieniu⁴⁶. Wiemy, iż w grudniu 1447 r. doszło do wymiany listów między Kastriotą a królem Neapolu. Alfons gratulował Skanderbegowi zdecydowania w podjętej przez niego decyzji o walce z Turkami i gwarantował schronienie w razie potrzeby. Znamienne, iż Skanderbeg prosił wówczas króla Neapolu o przysłanie okrętów, które – jak się wydaje – miały służyć pomocą nie tyle w walce z Osmanami, co z Wenecją. Przeciwko niej formowała się bowiem silna koalicja, której uczestnikiem – obok wcześniej wymienionych – miał być również możnowładca bośniacki Stefan Vukčić⁴⁷.

Mimo zawiązanych porozumień, atak na posiadłości weneckie późną jesienią 1447 r. przeprowadzili sami Albańczycy. Wojska Skanderbega uderzyły na Durazzo (Durrësi) wywołując przerażenie wśród Wenecjan i żądania przysłania floty. Atak – co znamienne – zupełnie nieoczekiwany, był poważnym problemem dla Republiki, która prowadziła wówczas wyczerpujący konflikt zbrojny z Mediolanem. Myślano też o rychłym jego zakończeniu, gdyż już 31 grudnia 1447 r. wysłano „komesowi” Szkodry warunki ugody ze Skanderbegiem⁴⁸. W lutym wojska albańskie obległy Danj. Oblężenie trwało prawie pół roku, gdyż jeszcze w czerwcu wyznaczony „promwizorem” Augustyn Renier, nie mógł się tam przedostać i został zwolniony z misji. Położenie miasta było wówczas krytyczne, a władze weneckie spodziewały się jego rychłego upadku⁴⁹.

Mimo że Albańczykom nie udało się zdobyć żadnego z miast weneckich, atak był groźny. Zdarzały się bowiem wypadki przechodzenia ludności wiosek na stronę Skanderbega⁵⁰. W maju władze weneckie sięgnęły po działania niekonwencjonalne. Podjęto decyzję o opłaceniu mordercy w celu usunięcia przywódcy Albańczyków⁵¹. Znacznie groźniejsza dla Kastrioty miała się jednak okazać postawa Turków. Jak można wnioskować z wspomnianego już pisma Piotra Superantio, z początkiem marca dotarły z Valony wieści o niezadowoleniu sułtana z postępowania albańskiego przywódcy⁵². W maju 1447 r. również Wenecjanie postanowili zwrócić się do osmańskiego władcy, aby zgodnie z zawartym układem pokojowym ukarał swego poddanego niepokojącego ziemie Republiki⁵³. Ta ostatnia informacja – jak wspomi-

⁴⁶ F. Radić, *Prilog za povijest slavenskoga juga god. 1448*, „Starine”, 27, 1895, s. 226-227.

⁴⁷ Skanderbeg do wojny przygotowywał się już wcześniej. W maju 1447 senat dubrownicki podjął decyzję o podarowaniu mu znacznych ilości prochu. J. Radonić, *Djuradj Kastriot...*, s. 8-9; C. Marinisco, op.cit., s. 25-27, 30; S. Islami, K. Frashëri, op.cit., s. 281.

⁴⁸ I. Božić, podaje, iż atak Albańczyków nastąpił w połowie 1447 r. natomiast z materiałów zebranych przez J. Valentiniego wynika, iż atak Skanderbega nastąpił prawdopodobnie w listopadzie 1447, gdyż pierwsza wzmianka o albańskim oblężeniu pochodzi z grudnia 1447 r. Por. I. Božić, *Istorija...*, 2/2, s. 214; H. Kretschmayr, op.cit., 2, s. 348-353; AAV, 19, s. 283.

⁴⁹ AAV, 20, s. 5-6, 32; J. Radonić, op.cit., s. 11.

⁵⁰ Na przykład wioska Ballëdreni opuszczona została przez zwolenników Skanderbega. Patrz AAV, 20, s. 24.

⁵¹ AAV, 20, s. 15; J. Radonić, *Djuradj Kastriot...*, s. 9-10.

⁵² F. Radić, *Prilog...*, s. 227.

⁵³ AAV, 20, s. 15.

naliśmy – ma ważne znaczenie przy ocenie położenia Albanii wobec Turcji w latach 1446-47. Wojna wciąż jednak miała niekorzystny dla Wenecjan przebieg. Szczególnie ucierpieli mieszkańcy miasta Durazzo, którzy szukali możliwości zawarcia separatystycznego pokoju z Albańczykami. W końcu maja 1448 r. posłowie z Durazzo przedstawiając ogrom spustoszeń, zwrócili się do władz weneckich o zgodę na wypłacenie 450 dukatów oraz dwóch szat rocznie Skanderbegowi w zamian za zostanie miasta w spokoju. Wenecjanie – co zrozumiałe – nie wyrazili na to zgody, obiecali jednak swe wsparcie⁵⁴.

Skonkretyzowaniu uległy rychło plany weneckie dotyczące wciągnięcia Turków do wojny. 27 czerwca 1447 r. władze Republiki wydały instrukcje dla udającego się do Albanii posła Andrzeja Venier. Celem jego misji było, przy współdziałaniu z „komesem” Szkodry, skłonienie Turków do ataku na Skanderbega. Gdyby okazało się to niemożliwe, Venier miał próbować osiągnąć kompromis z samym Skanderbegiem w zamian za roczną pensję. Republika nie przewidywała możliwości cesji terytorialnych. W przypadku niepowodzenia poseł miał nakłonić braci Dukagjinów Pawła i Nikołę do odstąpienia od Kastrioty. Nikola Dukagjin był – jak można sądzić z tekstu późniejszego traktatu pokojowego z Wenecją – ważną postacią w Lidze Albańskiej⁵⁵.

Latem 1448 r. wojna uległa dalszemu rozszerzeniu. 4 czerwca oddziały despoty Jerzego Brankowicia wkroczyły do weneckiej Zety. W miesiąc później sułtan Murad II z ogromnym wojskiem rozpoczął oblężenie pogranicznej twierdzy albańskiej Svetigradu, co zdecydowało o zdjęciu oblężenia Danja i wycofaniu się wojsk albańskich z posiadłości weneckich⁵⁶. 29 lipca władze weneckie, pragnąc wykorzystać sytuację, poleciły swym przedstawicielom w Albanii, aby uderzyli na tyły wojsk Kastrioty walczących z Turkami. Zabroniły jednocześnie udzielenia schronienia uciekającemu przed Turkami jakiemś Tobiaszowi (Tobias), krewnemu Skanderbega i innym możnowładcom albańskim, którzy chcieli dostać się na ich terytorium. Wielkodusznie polecono jednak: *quod si subditi dicti Scanderbeghi vel illorum dominorum, ut sunt villani et alie miserabiles persone, metu non capi a Turchis, in civitates et loca nostra confugerent acceptentur...*⁵⁷. We wrześniu 1448 r. Wenecjanie wykrętnie polecali swemu przedstawicielowi wyjaśniać Osmanom, iż uciekinierzy od Skanderbega nie byli przyjmowani na terenach należących do Serenissimej⁵⁸.

Przedstawiony powyżej skróto obraz wojny albańsko-weneckiej oparty został na dokumentach weneckich zawartych głównie w zbiorach J. Radonicia, S. Ljubicia

⁵⁴ Informacje z 25.V. 1447. Patrz: AAV, 20, s. 17-22.

⁵⁵ AAV, 20, s. 32-38.

⁵⁶ Relacje weneckie, powołujące się na pismo Jacomo Delfina, informujące o klęsce Skanderbega pod Antivari w końcu lipca 1448 r. mijają się z prawdą. Pod tym miastem pobite zostały serbskie oddziały despoty atakujące podówczas Zetę, a nie wojska albańskie. Porównaj: J. Radonić, op.cit., s. 14; *Commisiones et relationes venetae*, I, (1433-1527), Zagrabiae 1876, s. 3; I. Božić, *Istorija Crne Gore* 2/2 s. 217.

⁵⁷ J. Radonić, op.cit., s. 14; AAV, 20, s. 47.

⁵⁸ AAV, 20, s. 48-49.

i J. Valentinięgo. Historycy opierający się na dziele M. Barlezio (oraz często również na pracy G. Biemiego) prezentują znacznie bardziej korzystny dla Albańczyków przebieg tego konfliktu. W szczególności wspominają o wielkim zwycięstwie Kastrioty nad Wenecjanami w bitwie nad Driną, która miała się jakoby odbyć 23 lipca 1448 r. Pomijając, iż fakt ten nie znajduje potwierdzenia w innych źródłach, jest bardzo wątpliwe, by wobec wkroczenia Turków, Skanderbeg mógł w tym czasie przeprowadzić większą operację militarną. Naturalnie, przypisanie mu tego zwycięstwa pozwoliło przedstawić całość jego kampanii jako sukces, jedynie z konieczności zakończony kompromisem⁵⁹.

Barlezio podał obszerny, acz znów nie zawsze wiarygodny, opis wyprawy Murada na Albanię. Jak zwrócił uwagę F. Pall, błędnie datował ją na rok 1449, co stworzyło wrażenie, iż najazd odbył się w dwóch fazach. Nawet we fragmentach, które znajdują potwierdzenie w kronikach tureckich i bizantyjskich, jak np. upadek pogranicznej twierdzy Sfetigrad, opis włoskiego dziejopisa prezentuje sprawę albańską w korzystniejszym świetle⁶⁰. Zgoła fantastycznie brzmią przejęte przez niektórych historyków od Barlezio wiadomości o wielkim zwycięstwie nad Turkami pod Oronichio. Ten rzekomy sukces Albańczyków pozwolił niektórym badaczom na zinterpretowanie kampanii Osmanów jako niepowodzenia, wywołującego u sułtana pragnienie zemsty⁶¹.

Według tureckich *Anonimowych Kronik* upadek odciętego od źródeł wody, pogranicznego Sfetigradu otworzył Osmanom wnętrze Albanii. Zdobyto jeszcze dwa zamki i bogate łupy. Również Aşik-Paşa-Zade pisze o podboju dużej części kraju⁶². Potwierdzają to informacje Chalkokondylasa, który donosi, iż wojska tureckie wdarły się *in eam regionis partem, quam antea intactam et inviolatam ab populationibus reliquerat...* Bizantyjski dziejopis pisze nawet o oblężeniu Kruji, ale informacja ta słusznie nie znalazła akceptacji większości badaczy. Mimo tego, stwierdzenie polskich autorów historii Albanii, iż: „Prawdopodobnie malaria i trudności aprowizacyjne powstrzymały Murada II od marszu w głąb kraju” nie jest do końca trafne. Wydaje się raczej, iż Turcy poważnie spustoszyli albańskie ziemie⁶³. Według rapor-

⁵⁹ A. Gegaj pisze nawet przesadnie o sytuacji Wenecji późnym latem 1448 r. jako „skrajnie krytycznej”. Patrz: M. Barletius, op.cit., s. XXV-XXVII; F. Noli, op.cit., s. 40; A. Gegaj, op.cit., s. 69-70; K. Frašeri, *Istorija...*, s. 68; N. Roznov, N. Čistjakova, op.cit., s. 81-82.

⁶⁰ Barlezio pisze np. o honorowej kapitulacji Sfetigradu, który załoga opuściła z bronią, gdy tymczasem większość źródeł mówi o jej wycięciu przez Turków. Patrz: F. Pall, *Marino Barlezio...*, s. 207-208.

⁶¹ Patrz np.: J. Pisko, op.cit., s. 42; M. Barletius, op.cit., s. XLII-XLIII.

⁶² Aşik-Paşa-Zade pisze przy tej okazji o krewnym Kastrioty Hamzie, który nakłaniać miał do wyprawy. Patrz: F. Giese, *Die altosmanischen anonymen Chroniken*, 2, Leipzig 1925, s. 94; Aşik-Paşa-Zade, *Von Hirtenzelt zur Hohen Pforte*, Graz-Wien-Köln 1959, s. 187.

⁶³ Chalkokondylas nie informuje w ogóle o zdobyciu Sfetigradu, koncentrując się głównie na obronie Kruji. Patrz: L. Chalkokondylas, *De origine ac rebus gestis turchorum*, Bonnae 1843, s. 354-355. Porównaj m.in. w: N. Jorga, *Geschichte...*, 1, s. 450; K. Frašeri, *Istorija...*, s. 68-69; tenże, *Georgij Kastrioti – Skanderbeg...*, s. 19-20; J. Hauziński, J. Leśny, op.cit., s. 111.

tów weneckich z 24 sierpnia 1448 r. Osmanowie cofnęli się z Albanii po obsadzeniu zdobytych umocnień swymi załogami⁶⁴.

Jak słusznie zwrócił uwagę I. Božić, w trakcie ataku tureckiego na ziemie Skanderbega władze Republiki uświadomiły sobie zapewne, że Turcy nie mają zamiaru liczyć się z ich strefą wpływów w Albanii. Według kronikarza weneckiego Stefana Mani, Osmanowie chcieli zagarnąć wówczas Danj, w zamian za odszkodowanie pieniężne dla Republiki⁶⁵. Także Kastriotą musiał poddać rewizji swą politykę wobec Wenecji. Przyczynił się do tego nie tylko najazd Osmanów. Chalcocondylas i Bonfini donoszą, iż wódz węgierski Jan Hunyadi wzywał wcześniej Skanderbega i Jerzego Arianitę do udziału w nowej wyprawie przeciw Turkom⁶⁶.

We wrześniu 1448 r. doszło do rozmów pokojowych posła weneckiego z przedstawicielami Skanderbega. 4 października 1448 r. w pobliżu Alessio zawarty został pokój, zgodnie z którym wszystkie posiadłości Republiki zagarnięte w trakcie wojny miały zostać zwrócone. Wenecja zatrzymywała także Danj, w zamian Skanderbeg otrzymał pensję 1400 dukatów, wypłacaną corocznie w dzień św. Dymitra. Kastriotą otrzymał także jednorazową pożyczkę 1500 dukatów w celu podjęcia wspólnej walki z Hunyadim przeciw Turkom oraz specjalne ulgi w handlu solą. W prezencie miał dostawać także dwa paradne stroje każdego roku⁶⁷.

Tak wynegocjowany pokój istotnie był kompromisem, jednak nie w tym sensie, w jakim przedstawił go Barlezio. W aktualnej dramatycznej sytuacji Albanii, współdziałanie z wojskami Hunyadiego leżało w interesie Kastrioty. Natomiast dalszy konflikt z Wenecją, ewentualnym przyszłym sojusznikiem w walce z najsroższym wrogiem – Osmanami, pozbawiony był sensu. Dostrzeżenie tego faktu, a nie przypisane przez M. Barlezio rzekome sukcesy militarne, było największą zasługą Skanderbega.

Przedstawiony powyżej zarys poruszył tylko niektóre problemy i wątpliwości związane z postacią Skanderbega i obrazem jego powstania w świetle kroniki M. Barlezio. Pozwala on jednak – jak się wydaje – na wyciągnięcie pewnych wniosków i postawienie postulatów:

I. M. Barlezio, dążąc w swym dziele do stworzenia obrazu Skanderbega jako bezkompromisowego i bezinteresownego bojownika oraz zawsze zwycięskiego wodza, niejednokrotnie wykazuje tendencje do przesady, a nawet do zmyśleń (np. ko-

⁶⁴ S. Ljubrić, op.cit., 9, s. 283-284.

⁶⁵ Wiadomość tę podaje za: I. Božić, *O Dukagjinima...*, s. 411.

⁶⁶ Chalcocondylas pisał: „[Hunyadi] missis legatis ad Scenderem et Arianitem, utrumque in Europam progredi et sibi coniungi iubeat”. Patrz: L. Chalkokondylas, op.cit., s. 357; A. Bonfini, *Historia Pannonica sive Hungaricum rerum decades*, Coloniae Agrippinae, 1690, s. 339; J. Hauziński, *Faktor albański...*, s. 58; F. Pall, *Skanderbeg et Janco...*, s. 94 i 95 przyp. 17.

⁶⁷ F. Pall zwrócił uwagę na nieścisłości, jakie pojawiają się w relacji Barlezio w związku z tym porozumieniem: 1) pokój został zawarty nie pod Danjem, ale w pobliżu Allesio, 2) Skanderbeg nie prowadził negocjacji osobiście, 3) Wenecja nie uczyniła żadnych koncesji terytorialnych. Por.: AAV, 20, s. 55-57; M. Barletius, op.cit., s. XLIV; A. Luarasi, *Vështrëm politiko-juridik mbi disa traktate të Skënderbeut*, „Studime historike”, 1, 1982, s. 175-179; F. Pall, *Marino Barlezio...*, s. 206.

respondencja z królem Władysławem, zwycięstwa w walce z Turkami 1444-1446, epizody z wojny z Wenecją i Turcją w 1448 r.).

2. Prezentowane przez włoskiego humanistę fakty, tylko w części dają się pozytywnie lub negatywnie zweryfikować na bazie innych źródeł. Wiele ważnych epizodów albańskiego powstania (np. okoliczności powstania i znaczenie Ligi z Aliessio) pozostawać może wciąż przedmiotem spekulacji i poddaje się różnym interpretacjom. Winno to być każdorazowo sygnalizowane przez badaczy.

3. Przejęte z pracy M. Barlezio (a niejednokrotnie także Biemiego) nieprawdziwe lub wątpliwe fakty z dziejów albańskiego powstania, często powielane, zajęły trwałe miejsce w literaturze przedmiotu, stąd wskazana daleko idąca ostrożność przy ich wykorzystaniu.

4. Wciąż aktualny pozostaje postulat, wysunięty przed blisko trzydziestu laty przez F. Babingera, dotyczący stworzenia pełnego historycznego opisu powstania albańskiego, wykorzystującego wszystkie wiarygodne źródła i opartego na krytycznym podejściu do starszej historiografii.

GEORGE CASTRIOTA SKANDERBEG AND THE FIRST YEARS OF THE ALBANIAN STATE
(1444-1448) IN THE LIGHT OF THE CHRONICLE OF MARINO BARLEZIO
– QUESTIONS AND DOUBTS

Summary

The rebellion of George Castriota, also called Scanderbeg, has always been a subject of great interest of historians from both Albania and other countries. It follows from the analysis of the works on this subject that there are many controversies associated with the course of the rebellion. One of the reasons for the controversies is the character of the sources that have been preserved, of which the most important is the work of the 16th century humanist Martino Barlezio, entitled "Historia de vita et rebus gesti Scanderbegi...", presenting a comprehensive yet not always reliable account of Scanderbeg's life. The author of the present paper analyzes some dubious information about the period of 1444-1448 given by Barlezio, particularly some facts associated with the Albanian-Venetian war. It has been proven, for example, that in his attempt to picture Castriota as an uncompromising and victorious chieftain, Barlezio was prone to exaggerate, and even to fantasize. Given the fact that it is impossible to verify some of the facts on the basis of other sources, the author postulates that future scholars should be careful in formulating any conclusions on its basis, as well as critical in using older literature, which to a large degree has been based on facts taken from the work of M. Barlezio.